

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата філологічних наук, доцента
Некряч Тетяни Євгенівни на дисертацію
Ташенко Г.В. «ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ
ПРЕЦЕДЕНТНИХ ІМЕН (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ
ЛІТЕРАТУРИ)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 - перекладознавство

Дисертація Ганни Ташенко, понад усякий сумнів, знаходиться у фарватері перекладознавчих досліджень в Україні, насамперед, тому, що її визначальною рисою, як свідчить вже сама тема роботи, є підкреслена кросдисциплінарність. Пішли в минуле ті часи, коли перекладознавці ревно оберігали своє дослідницьке поле від «зазіхань» суміжних гуманітарних наук. Нині лише комплексний підхід до непростих явищ мовно-культурного плану, якими насичені твори художньої літератури, здатний вивести на шляхи мінімізації втрат, неминучих у будь-якій спробі створити повноцінний переклад, здатний збагатити культуру-приймач. Виклики, що їх кидає перекладачеві практично кожен художній твір, незліченні: адже кожен автор прагне створити дещо неповторне, унікальне як в плані змісту, так і в плані форми, що означає невпинні пошуки нових засобів впливу на читача, а відтак і помножує перекладацькі проблеми, оскільки готових, раз і назавжди даних рецептів їх вирішення просто не існує. Утім, будь-яка спроба аналітичного розгляду і систематизації наявних стратегій і тактик у творчій роботі перекладачів художньої літератури має вітатися як така, що допомагає або намітити можливий підхід до розв'язання складної перекладацької проблеми, або ж уникнути тих вирів і підводних каменів, які можуть призвести до руйнації, бодай, часткової, авторського задуму.

Дисертація Ганни Ташенко має всі підстави вважатися таким дороговказом для перекладача-практика, оскільки сильною її стороною є струнка, чітка, доцільна і переконлива методологія перекладу прецедентних імен (ПІ), яку легко можна екстраполювати і на інші змістовно-формальні параметри літературного твору.

Актуальність даної роботи обумовлюється підвищеним інтересом сучасних науковців до взаємодії у процесі осмислення труднощів і тонкощів перекладу художніх творів. Змістова складність досліджуваного об'єкту зумовлює різноплановість вжитого в дисертації методологічного апарату. Цей апарат характеризується кросдисциплінарністю – зверненням до доробку когнітивної лінгвістики, семантики, прагматики, культурології і, безумовно, перекладознавства. При цьому саме перекладацькі методи створюють той стрижень, у який органічно вплітаються методи інших гуманітарних царин. Запропонований Ганною Ташенко *поліпарадигматичний підхід* забезпечує її

роботі необхідну наукову новизну.

Мета дослідження, спрямована на «комплексне перекладознавче висвітлення прецедентних імен на основі виокремлення лінгвокогнітивних та культурологічних особливостей їхнього формування та функціонування у художньому дискурсі» (с.18), визначила низку дослідницьких завдань, серед яких, зокрема, є окреслення когнітивного аспекту перекладу прецедентних імен, визначення культурологічного статусу прецедентних імен як чинника їхнього перекладу, виявлення залежності між категоріальним статусом ПІ і способом їхнього перекладу. Покрокове вирішення цих завдань дозволяє дисертантці дійти переконливих загальних висновків, які корелюють із завданнями дисертації, дають чіткі відповіді на усі винесені на захист положення і логічно витікають з усього перебігу дослідження. Матеріал дослідження є репрезентативним і охоплює твори британських і американських авторів ХХ – ХХІ століть, з яких методом суцільної вибірки було відібрано 1211 прецедентних імен, – цілком достатня для достовірності кількості.

Активна робота українських видавництв із забезпечення читацького загалу якісними перекладами творів світової літератури, як класичної, так і сучасної, значно розширила коло фахових перекладачів. Проте далеко не всі вони володіють необхідною для художнього перекладача ерудицією і загальною культурою, які, як слушно наголошує дисертантка, становлять *conditio sine qua non* для успішного перекладу. Зосередившись на проблемі відтворення прецедентних імен, Ганна Ташенко доводить, що фаховий перекладач повинен брати до уваги як мовні, так і когнітивні, культуральні і прагматичні фактори. ПІ виступають для цього найліпшим прикладом – як квінтесенція перекладацьких труднощів.

Структура дисертації оптимально слугує процесу доведення наукової слушності положень, які виносяться на захист.

У першому розділі окреслюються основні підходи до способів відтворення ПІ в перекладах художніх творів і вибудовується термінологічна база для поглибленого розуміння прецедентності; лаконічно і системно розглядаються стереотипність, метафоричність, прототиповість і інтертекстуальність, якими дисертантка вправно володіє і які доречно використовуються у подальшому практичному аналізі. Важливим і необхідним для досягнення мети роботи видається запропонований розподіл ПІ на *універсальні, міжнаціональні, внутрішньо національні та групові*.

Найцікавішою частиною другого розділу, зосередженому на проблемах методології перекладу ПІ (зауважу, що для практики художнього перекладу питання методологічні нерідко значно важливіші за схоластичні теоретичні

міркування, дуже далекі від безпосередніх, нагальних проблем), видається розгляд принципів поліпарадигматизму, який далеко не обмежується прецедентними іменами. Доцільними, хоча й подеколи, занадто розлогими для цих не найновіших категорій, виглядають тут і роздуми дисертантки над такими ключовими для художнього перекладу поняттями, як еквівалентність і адекватність. Питання еквівалентності дедалі більше відходять від художнього перекладу до спеціального, натомість засоби досягнення адекватності, тобто створення в культурі-приймачі перекладу, рівноцінного оригіналові, опиняються у центрі уваги дослідників. Перекладачі знають, що повна адекватність у художньому перекладі – річ практично недосяжна. Втрати у перекладі художніх творів неминучі, викликаються вони як факторами суб'єктивними – зокрема, самою творчою особистістю перекладача, так і об'єктивними – мовними і концептуальними чинниками. Заслуговує на окрему увагу в цьому розділі розширення рамок типології еквівалентності за рахунок додавання до хрестоматійних типів *когнітивної еквівалентності*; це, на мій погляд, вельми перспективний і дуже корисний підхід з огляду на практичну діяльність перекладача. Привабливо виглядають таблиці – схематичне зображення механізмів відтворення ПІ, яке носить не орнаментально-декоративний, а суто практичний і роз'яснювальний характер.

Третій розділ – «Особливості перекладу різних категорій прецедентних імен» є закономірним результатом теоретико-методологічних розвідок, представлених у перших двох розділах. Тут на переконливих прикладах демонструються алгоритми відтворення у перекладах ПІ, які або забезпечують успішне вирішення завдання, або призводять до прикрих провалів, якщо той або інший перекладач недооцінив або просто не зрозумів визначальних параметрів певного прецедентного імені. Хронологічний, жанровий та мовно-стилістичний діапазон обраних для аналізу художніх творів, від Сомерсета Моєма і Девіда Герберта Лоренса до Гарольда Роббінса, Стівена Кінга і Чарльза Паланіка, достатньо широкий, щоб панорамно охопити застосовані в українських перекладах тактики передачі ПІ.

Методологія дослідження дозволила одержати обґрунтовані результати, які становлять інтерес для теорії і практики художнього перекладу, а також історії і критики українських перекладів англійської художньої літератури. Вони можуть бути використані у практичній підготовці перекладачів, зокрема у нормативних курсах з історії і теорії перекладу та у спецкурсах з англо-українського художнього перекладу.

Дисертація Ганни Ташенко відповідає вимогам до наукового стилю, не переобтяжена «недоперекладеними» термінами, тими псевдонауковими мовними покручами, якими рясніє продукція деяких науковців і які у перекладі на «людську мову» лише демонструють вбогість і пустопорожність думки. На щастя, Ганна Ташенко написала справжню філологічну роботу, в

кращих традиціях української гуманітаристики. Дослідниця чітко й послідовно розвиває свою думку, впевнено обстоює свою наукову позицію, демонструючи аналітичність розуму і логічність мислення.

Результати дослідження належним чином апробовано на 7 наукових конференціях, у тому числі за кордоном, викладено в опублікованих статтях і тезах доповідей загальною кількістю 12 позицій (обсяг 4,43 авт. арк.), включно з публікаціями у закордонних періодичних виданнях (Угорщина, Польща).

Список наукових джерел, використаних у дисертації, налічує 377 позицій і є достатньо репрезентативним.

Авгореферат і публікації автора з тематики дисертаційної роботи адекватно відбивають її зміст.

За загальної позитивної оцінки дисертації Ганни Ташенко не можу не висловити декілька зауважень і побажань.

1. Попри те, що дисертація має надійний теоретико-методологічний підмуток, впадає в око брак посилань на розвідки українських перекладознавців останніх 10 – 15 років. А, між тим, серед них є чимало праць, безпосередньо дотичних до теми цієї дисертації. Не лише в Росії, як може скластися враження у ході читання роботи, а й в Україні здійснюються цікаві, вартісні дослідження в перекладознавстві. Варто було б познайомитися з дисертаціями Л.В. Грек «Інтертекстуальність і переклад» на матеріалі перекладів прози Юрія Андруховича (2006 р.), О.М. Копильної «Відтворення авторської алюзії в художньому перекладі» (2007 р.), де чимало уваги приділяється прецедентним іменам, А.Б. Кам'янець «Відтворення інтертекстуальної іронії в англо-українському художньому перекладі» (2009 р.), у якій розглядаються питання дотичні до теоретичних міркувань даної роботи і наводяться гідні уваги рішення щодо передачі інтертекстуального навантаження художнього твору. Мені особисто довелося написати щонайменше три наукові статті, у яких представлені різні, як вдалі, так і невдалі спроби відтворити промовисті, алюзивні чи прецедентні імена. Одна з цих статей присвячена відтворенню ПІ в драматичних творах (на матеріалі мого ж перекладу американської комедії Дж. Кауфмана і М. Гарта «Той, що прийшов на вечерю»), у якій доводиться, що задля досягнення сценічності перекладу п'єси і належного прагматичного ефекту на глядача необхідно розширювати діапазон перекладацьких тактик стосовно передачі усіх латентних смислів прецедентних імен. Проте, ані цих дисертацій, ані цих статей залучено не було. До речі, перспективи дослідження можна було б розширити виходом в інші літературні види, зокрема, в драму, а також розглядом типології прецедентних імен в творах так званої масової літератури, розрахованої на не надто вибагливу читацьку аудиторію, і в

творах класичних, які, ймовірно, потребують пошуку різних перекладацьких тактик.

2. Друге зауваження витікає з першого і стосується однієї термінологічної похибки. В першому розділі дисертантка детально розглядає асоціації, які викликають ПІ у певному етно- і соціокультурному середовищі, і називає цей комплекс «спектром асоціацій». Втім, те, що вона описує, підпадає під визначення, яке я, у статті 2005 року, дала поняттю «асоціативний шлейф», а саме: «*Сукупність соціокультурних та історичних асоціацій, які поєднуються з певним поняттям чи концептом у представників певної культури на конкретному історичному етапі*» («Асоціативний шлейф» при перекладі культурно-маркованих знаків. /Некряч Т., Чала Ю.// Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. Випуск 18. Книга 2. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – С. 13 – 17). Цей термін практично одразу увійшов у науковий обіг, моє «авторське право» на нього визнано численними посиланнями, і не було б ніякої біди, якби і в цій дисертації таке посилання було зроблене. Тим більше, що на с.53 *спектр* стає «образно-асоціативним шлейфом», а на с.157 і с.194 – вже просто асоціативним шлейфом, проте без посилання на автора цього терміна.

3. В тексті дисертації трапляється чимало відхилень від правил української мови: дієприкметники з суфіксами *-уч/-юч-*, які рекомендується уникати (зокрема, це стосується «*приймаючої* культури» замість «культури-приймача», «*оточуючої* дійсності» замість «навколишньої», «*існуючих* перекладів» замість «*наявних*» тощо); незграбно звучать «*системоутворюючі*» і «*жанроутворюючі*» там, де мали би бути «*системотворні*» і «*жанротворні*». Практично на кожній сторінці, та ще й неодноразово, вживається русизм «з точки зору» замість «з огляду на», «з позиції», «під ракурсом», «в плані». «Точка зору» – це «бачення», «погляд», «розуміння». Замість «*незважаючи на*» доречніше вживати «*попри*», замість «*перш за все*» – «*насамперед*» або «*передусім*». «Відтак» передає не причинно-наслідкові, а темпоральні відношення – «згодом, далі, потім, відтоді», а не «отже» чи «тому». «Через» стоїть там, де йдеться про «крізь» («*крізь призму*», а не «*через призму*»). Російська калька «в той час як» має українські контекстуальні відповідники «*водночас*» і «*натомість*». Дисертантка надає перевагу аналітичним формам ступенів порівняння прикметників, хоча українській мові притаманні форми синтетичні: «*радикальніший*», а не «*більш радикальний*», «*продуктивніший*», «*найприйнятніший*», «*найсуттєвіший*» тощо.

Зазначені недоліки не торкаються самої наукової концепції і не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Ганни Ташенко, яка є самостійним завершеним дослідженням актуальної перекладознавчої теми. Нові знання, одержані у результаті дослідження,

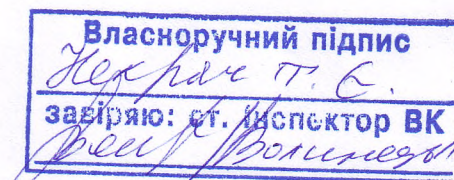
збагачують теорію художнього перекладу і спрямовані на удосконалення його практики в англо-українському напрямку.

На підставі ознайомлення з текстом дисертації, авторефератом та публікаціями авторки за темою рецензованої роботи вважаю, що дослідження Ташенко Ганни Володимирівни «Лінгвокогнітивні та культурологічні особливості англо-українського перекладу прецедентних імен (на матеріалі художньої літератури)» є завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам п. 11, 13 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а його авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство.

Офіційний опонент
кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри англійської філології і філософії мови
імені професора О.М.Мороховського
Київського національного лінгвістичного університету

НЕКРЯЧ Т.Є.

Відгук одержано 14.05.2018р.

Генеральний секретар спецради Мр Т.Т. Морозова